

Міністерство освіти України
Київський університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

ПОКОТИЛОВА Валентина Іванівна

КООПЕРАЦІЯ ЯК ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 08. 00. 01. - Політична економія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ - 1992

00825674 (W)

Дисертація виконана на кафедрі економічних дисциплін Інституту підвищення кваліфікації викладачів вищої школи при Київському університеті ім.Тараса Шевченка.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
КРЕДИСОВ А.І.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

ВАСИЛЬЄВА Р.Х.

кандидат економічних наук, доцент

ЧАЙКОВСЬКА М.А.

Провідна організація - Інститут економіки України.

Захист відбудеться " " _____ 1992 р. о _____ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради в
Київському університеті ім.Тараса Шевченка за адресою:
252 017, м.Київ, вул. Володимирська, 60, ауд.303.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці
Київського університету ім.Тараса Шевченка / вул. Володимирська,
58 /.

Автореферат розіслано " " _____ 1992

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук,
доцент

ЧЕПІНОГА В.Г.

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН УРСР

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність і ступінь дослідження проблеми. Кооперативний рух - одна з наймогутніших суспільно-економічних сил сучасності. Кооперація, залучаючись у теоріях соціалістів-утопістів, викликає пильної уваги як з боку вчених-економістів, істориків, соціологів, політологів, юристів, філософів, так і політиків. Категорію " кооперація " з точки зору теорії і практики народно-господарської відтворювальної діяльності можна розглядати з трьох сторін: як кооперацію праці, кооперацію виробництва і в формі господарських підприємств.

Як засвідчує історія розвитку кооперативного руху, становлення кооперації як системи відтворювальної діяльності органічно поєднується з теорією раціоналізації господарської організації, спрямованої на піднесення ефективності її функціонування. Кооператив виступає як господарське підприємство, що інтегрувало працю добровільно об'єднаних виробників, котрі спільно здійснюють виробництво і розподіл матеріальних благ.

Вперше як теорія і практика господарювання кооперація сформувалась в протиположності існуючим капіталістичним підприємствам з метою зменшення експлуататорського гніту й підвищення життєвого рівня трудової маси. Разом з тим, існування самих кооперативів не було спрямоване проти існуючого суспільно-економічного ладу. Тим часом, там, де кооперативний рух насправді, дійсно суперечив капіталістичному ладу, він нерідко зазнав поразки. Приклад цього - оуеновські комуні, котрі ґрунтувались на утопічній ідеї рівності та свідомості людей і які по суті заперечували їх зацікавленість у результатах трудової діяльності та необхідність одержання підприємством прибутку. Кінговські кооперативи, що з'явилися, як відомо, пізніше і які були тісно зв'язані з чартистським рухом, теж зішли з історичної арени. Оуенівська теорія " мирної перебудови суспільства " з допомогою кооперації згодом трансформувалась, переросла в теорію " кооперативного соціалізму ", що ґрунтувалась на ідеї мирного нереволюційного переходу від капіталізму до соціалізму. Вказані теорії так чи інакше були пов'язані більше з політикою, аніж з економікою, вони з часом виявились малоефективними і неконструктивними, оскільки теорія і практика кооперативних підприємств не були підкріплені еконо-

мічними обґрунтуваннями, а базувались головним чином на політичних ідеях. Тим часом, кооперація має враховувати панівне становище державної та приватної власності при наявності різноманітних суспільно-економічних укладів, тому що від реального існування різних форм власності значною мірою залежить рівень конкуренції, стан внутрішнього і зовнішнього товарних ринків, а також сфера розповсюдження кооперативів.

Досвід формування і подальшого розвитку кооперативного ладу свідчить, що сучасне становище кооперації на Заході достатньо стабільне. Кооперативний рух, як реальна політична, господарська й соціальна сила, вимагає теоретичного дослідження і аналізу.

Він, зокрема, серйозно розглядається в працях таких авторів, як Буздолова І.М., Васильової Р.Х., Глушецького О.О., Горкіної Л.П., Дерев'янкіна Т.І., Жученко В.С., Колесова М.Д., Корнійчук Л.Я., Кузіна В.Ф., Логвіненко В.К., Лукінова І.І., Моїсеєнко М.А., Ніколенко Ю.В., Саблука П.Т., Смірнова І.К., Тихонова В.М., Телічука П.П., Черненко М.С. Вивчення робіт цих вчених дало змогу автору розкрити загальне й особливе у становленні кооперативів, виділити проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання. Питання вивчення кооперативного руху в центрі уваги і багатьох відомих економістів Заходу - С.Естріна, Д.Джонса, Я.Свейнара, К.Феннінга, В.Каталано, Т.Маккарті й інших.

Кооперація у високорозвинутих капіталістичних країнах з часів своєї появи зазнала багато змін. Ця форма організації господарської діяльності має тенденцію до змін і до сьогодні. Нині з'являються й нові види і форми кооперативів: кооперативи школярів, туристичні кооперативи, кооперативи по організації відпочинку, товариства милосердя і т.ін. Їх поява зумовлена постійно динамічними інтересами й потребами людей. А оскільки кооперація - це мала форма бізнесу, то вона досить успішно адаптується до змін ринку попиту.

У своїх традиційних видах кооперація в сучасних західних країнах в основному існує в сільському господарстві та торгівлі. Водночас, із-за посиленої конкуренції з боку державних і приватних промислових структур виробнича кооперація не одержала достатньо широкого розповсюдження. Однак, як показує реальна дійсність, виробничі кооперативи все ж прагнуть зміцнювати своє економічне

становище. Для цього застосовується нетрадиційні методи економічного впливу, які пропонуються західними спеціалістами: створення спільних підприємств з приватними фірмами, випуск акцій кооперативами, злиття кооперативів. Зокрема, злиття кооперативів здійснено в Іспанії фірмою " Мондрагон ", яка включила до своєї структури 170 кооперативів і виробляє сьогодні продукцію у широкому технологічному діапазоні, починаючи від поршневого устаткування і закінчуючи корпусами морських суден, гідравлічними пресами і конторськими калькуляторами. Італійська споживча кооперація рішуче пішла на злиття своїх магазинів у крупні супермаркети, що обслуговуються консорціумами - оптовими закупівельниками товарів. Крім того, італійські кооперативні супермаркети застосували ще одну заслуговоючої уваги форми організації - операції з вільними грошовими коштами, що дає змогу ще більше змінити їх фінансове становище. Фінська корпорація EICA застосовує, наприклад, систему випуску акцій для своїх членів. У перспективі для залучення додаткових грошових ресурсів планується випуск акцій для продажу їх не членам кооперативу.

Разом з тим, стабільне становище кооперативів у західних країнах ще не свідчить про відсутність проблем. Одна з них - це фінансові труднощі. Власних коштів, як це нерідко буває, не вистачає, а приватні й державні банки неохоче надають кредити із-за їх невпевненості в господарській ефективності кооперативних підприємств, із-за практичної неможливості прямого втручання у господарські справи кооперативів у зв'язку з їх самокерованістю. Крім цього, кредитні кооперативи надають кредит у основному сільськогосподарським кооперативам, у зв'язку з чим необхідно вишукувати додаткові можливості залучення вільних грошових коштів. Цьому сприяє випуск акцій, злиття кооперативів, створення спільноприватних підприємств.

Дуже важлива проблема - це підбір кадрів менеджерів. Адже для того, щоб вистояти у конкурентній боротьбі з державним і приватним бізнесом кооперативам потрібні кваліфіковані управлінці. Все ж, у зв'язку з самоуправлінням, кожен кооператор має право голоса при розв'язненні організаційних проблем. Тому деякі розпорядження управлінців-менеджерів нерідко просто ігноруються, не беруться до уваги. З другого боку, рівність оплати праці в коопе-

ративах звичайно не стимулює достатньо ефективної діяльності менеджерів. Менеджери високої кваліфікації не дуже прагнуть одержувати роботу в кооперативах. До неї найчастіше залучаються менеджери середнього рівня кваліфікації. З-за цього кооперативи найчастіше втрачають свою конкурентоздатність. Щоб вирішити дану проблему, кооперативні союзи об'єктивно змушені створювати кооперативні школи для підготовки своїх кваліфікованих управлінців. Якщо ж управлінці залучаються зі сторони, то головний стимул при цьому - постійне місце роботи і в деяких випадках / за рішенням ради кооперативу / більш висока оплата праці порівняно з іншими членами кооперативу.

Кооперативи прагнуть розв'язувати й екологічну проблему. В минулому кооперативи з нею не зустрічались. Оскільки ба.ато з них тепер у розвинутих державах Заходу створюються передусім за місцем проживання кооператорів, то й вирішують вони проблему захисту від забруднення природного середовища локально, прагнучи створити екологічно безпечну ситуацію у тому регіоні, де працюють і мешкають члени кооперативу.

Земітимо й те, що кооператори за умови специфіки життєдіяльності, самоуправління, рідко є членами профспілок. Тому на передній рубіж висуваються питання реального соціального захисту. Сучасні кооперативи намагаються створити в себе пенсійний та соціальні резервні фонди, кошти яких спрямовуються на підготовку кадрів, оплату відпусток, допомоги по тимчасовій непрацездатності та ін. Інакше кажучи, по суті, розв'язуються усі соціальні питання без втручання профспілок.

Відмічені проблеми є основними, які вирішуються кооперативним рухом розвинутих капіталістичних країн на сучасному етапі. Вивчення й осмислення практичного досвіду розвитку цих кооперативів дасть можливість розкрити закономірність їх розвитку, ефективність функціонування і тим самим уникнути помилок у майбутньому при прогнозуванні стратегії соціально-економічного прогресу, визначенні шляхів оптимальної реалізації її цілей.

Не менш актуальним є, на думку пошукувача, питання про вивчення кооперативного руху в Україні. В дисертаційній роботі зауважується, що після прийняття Закону про кооперацію здійснено поворот до відродження кооперативних принципів у народному гос-

подарстві.

Проте, як свідчить перший досвід функціонування кооперативів, перед ними виникло багато проблем, які вирішуються аналогічно кооперативами Заходу. Отже, необхідно глибоко аналізувати зарубіжні джерела інформації й обирати найефективніші шляхи виходу з ситуації, що виникла у нас в країні. Крім того, конче необхідний постійний аналіз внутрішньої ситуації, що склалась у кооперативному секторі України. Ці проблеми і прагне розглянути автор дисертаційної роботи. Саме недостатня вивченість зазначених проблем визначила вибір теми дисертації, визначила мету та структуру поданого до захисту дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексне політико-економічне дослідження теорії та практики кооперативного руху в ракурсі його історичного розвитку. З огляду на це визначені й у політико-економічному аспекті вирішувались наступні завдання:

- прослідкування еволюції поглядів, концепцій теоретиків кооперативів, аналіз загальноекономічних теорій кооперативів від джерел зародження до сучасності, місце кооперативного сектора в нинішній економіці;
- вивчення соціально-економічних причин історичної стійкості кооперативної діяльності;
- оцінка реального стану розвитку кооперативного сектора в Україні;
- здійснення порівняльного аналізу специфіки розвитку кооперативів у різних суспільно-економічних системах, зарубіжних прогнозів розвитку кооперативного сектора з метою практичного застосування його позитивного розвитку і досвіду й уникнення повторення помилок минулого.

Методологічною і теоретичною основою дисертаційної роботи є роботи провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників кооперативів, постанови уряду, нормативні та законодавчі акти, прийняті на території суверенної України. Аналізуючи західні концепції, автор реферованої роботи спирався на дослідження провідних зарубіжних спеціалістів, що опубліковані в спеціальній монографічній і періодичній літературі. Дисертанткою широко використані офіційні статистичні матеріали й останні фактичні дані з коопе-

ративного руху, що містяться в конкретних соціологічних дослідженнях.

Наукова новизна знайшла відображення в таких одержаних результатах:

- ✓ - здійснено спеціальний аналіз основних поглядів на кооперацію з боку провідних економістів Заходу;
- ✗ - узагальнено теорії історичного розвитку кооперації на основі вивчення праць теоретиків кооперації;
- ✗ - розкрито ефективність кооперативного сектора в Україні, розглянуті негативні наслідки кооперативної політики й запропоновано конкретні практичні рекомендації для їх подолання;
- ✓ - зроблено аналіз спільного й особливого в розвитку кооперативного укладу країн Заходу та України, дано узагальнюючі висновки про можливість реального застосування історичного досвіду становлення кооперативного виробництва в умовах формування економічного і державного суверенітету Республіки України;
- ✓ - визначені основні напрямки вдосконалення кооперативного сектора у процесі послідовного розвитку ринково-регульованої економіки.

Практичне значення. Основні висновки дисертаційної роботи можуть бути базою для розгортання подальших досліджень теорії кооперації. Багато з них формулюються як практичні рекомендації для подолання недоліків і упущень, перекосів кооперативної політики і знаходження застосування цих рекомендацій в здійсненні господарських реформ в Україні.

Основні положення, що містяться в дисертаційній роботі, використовуються в учбовому процесі викладачами кафедри економічної теорії, студентами Херсонського педагогічного інституту.

Апробація роботи. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались на республіканських науково-практичних конференціях " Розвиток виробничих відносин і становлення нових господарських форм " / Київ, 1991 /, " Актуальні проблеми перебудови вузівської економічної освіти " / Київ, 1991 /, " Нові підходи до організації самостійної роботи студентів з суспільних наук " / Київ, 1991 /, " Індивідуалізація навчання студентів соціально-

політичним наукам в умовах демократизації вищої школи " / Херсон, 1991 /, обговорювались на засіданнях і науково-методичних конференціях кафедри економічних дисциплін Інституту підвищення кваліфікації викладачів вищої школи при Київському університеті ім. Тараса Шевченка / лютий 1992, травень 1992 /.

Результати дослідження знайшли відображення в опублікованих автором статтях і тезах виступів на наукових конференціях.

Структура дисертаційної роботи зумовлена метою та логікою дослідження. Вона складається із вступу, трьох глав, в яких розглядається суть і місце кооперації у системі виробничих відносин, становище і розвиток форм кооперації, сучасний етап розвитку кооперації у країнах з різними суспільно-економічними системами, закінчення.

II. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

Автор стоїть на тій теоретико-методологічній позиції, що становлення й розвиток ринкових відносин, розмаїття та складність здійснювальних реформ органічно пов'язані з кооперативною формою організації як однієї із альтернативних форм щодо монополізованого державного сектора народного господарства. З прийняттям Закону про кооперацію було дано могутній поштовх створенню і розвитку нових видів підприємств - кооперативів. З часу прийняття Закону минуло всього лише понад п'ять років і кооперативний рух нагромадив як позитивний, так і негативний досвід, що вимагає всеобічного аналізу ситуації, яка склалась, розкриття причин, пошуку можливостей їх реального подолання. З цієї метов важливо виходити, спираючись як на історію розвитку кооперації, так і на сучасність, рівень кооперативного виробництва, досягнутий передовими країнами Заходу.

В дисертації відмічається, що аналізуючи політико-економічну природу і специфіку кооперативного виробництва, важливо виходити із феномена кооперативного руху як на-даннішого вида об'єднання трудящих. Ідеї кооперації стали з'являтися ще в XVII сторіччі. Вони виникли в безпосередньому зв'язку з соціалістичним рухом, з можливістю " мирної перебудови " суспільства. Основположники теорії кооперації великі соціалісти-утопісти Роберт Оуен і Шарль Фур'є вбачали в кооперації засіб перетворення несправедливого світу в справедливий, шлях мирного переходу від

*не зобов'язано
(Тереш.)*

капіталізму до світлого майбутнього. В їх розумінні кооперативи *чи комуні* мали являти собою добровільне об'єднання трудівників у господарстві, де все для них необхідне виробляється й повністю споживається. Теоретиками кооперації пропонувались рівна праця, рівна участь в управлінні, однакові умови життя і відпочинку. Однак, спроби практичної реалізації цих ідей призвели, як відомо, не лише до краху самих комун, а й до занепаду раннішої кооперативної теорії.

В роботі, що реферується, акцентується увага на тому, що в умовах швидкого розвитку капіталізму й нагромадження капіталу готувався ґрунт для становлення нових форм господарства. За цього часу, зокрема в суспільно-економічній теорії дедалі більше утверджується положення про необхідність об'єднання працюючих для колективного ведення господарства з метою піднесення рівня життя і захисту своїх прав. Пошукувач дійшов висновку, що еволюція кооперативної теорії привела до розуміння, тлумачення кооперативів як господарських підприємств, що прагнуть одержувати прибуток і за рахунок цього задовольняти потреби їх учасників і поступово розширювати своє виробництво. Така господарська організація і орієнтація на її зміцнення в економічній структурі мала стати ефективним конкурентом іншим формам власності, існуючим в суспільстві. Першими кооперативами, як відомо, були споживчі товариства, своєрідні громадські осередки, що стали прообразом сучасних кооперативних господарств.

У дисертації відзначається, що процес розвитку кооперативної теорії йшов безперервно. Слідом за споживчими товариствами виникла необхідність в організації не лише збуту, а й виробництва товарів, інакше кажучи, почали з'являтися виробничі кооперативи. З проникненням капіталізму в сільське господарство і укрупненням міст виникла потреба в такій господарській структурі, котра б змогла взяти на себе функції обслуговування безпосередньо аграрної економіки і яка ще не мала накопиченого капіталу для розвитку. Цю роль почали відігравати кооперативи, що оперативню організували кредитні товариства. Їхній капітал стимулював швидкий розвиток фермерства, а розрізненість фермерських господарств зумовлювала створення мережі постачально-збутових кооперативів, а також заготівельних і переробних сільськогосподарських коопера-

*Міжні
до 1917 року*

*збор. з
матеріалів
історичної
науки з
поблизу
історії, як
попередн.
свідчення*

тивів. Такою була еволюція кооперативного сектора.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що кооперативний сектор досить розмаїтий і має складну структуру. Постійно з'являються різноманітні види кооперативів, оскільки інтенсивно виникають і формуються дедалі нові й нові людські потреби. В дисертаційній роботі відмічається, що історія розвитку кооперативної діяльності показала наступне: по-перше, колективна праця - досить ефективна альтернатива приватній власності; по-друге, ні державний, а ні приватний сектори не здатні задовольняти зростаючі потреби суспільства; по-третє, кооперація сприяє більш тісному поєднанню особистих, колективних і суспільних інтересів, долаючи суперечності між ними. Завдяки цьому, кооперація органічно ввійшла в економічну структуру суспільства. На думку автора дисертаційного дослідження сучасний кооперативний рух неможливо "втиснути" у вузькі рамки уявлення про кооперців як про "особливий сектор економіки". За усієї неминучої умовності використовуваної термінології кооперативні організації дедалі впевненіше проникають у різні сфери повсякденного життя суспільства.

У дослідженні, що реферується, проводиться думка, що кооперативний рух індустріально розвинутих країн Заходу набув величезного досвіду, дуже корисного для осмислення і практичного застосування. Кооперативний сектор у цих країнах займає далеко не провідне місце, але без нього неможливо розв'язувати більшість економічних питань. Самого великого розповсюдження вони одержали в сільському господарстві й торгівлі. Останнім часом зростає їх кількість у промисловості. Відмічається, що в західній економічній літературі велика увага приділяється аналізу кооперативної діяльності. Насамперед, на що вказують зарубіжні дослідники, так це на здатність кооперативного сектора "відтягувати" на себе безробітну частину населення. При цьому держава може розв'язувати одночасно дві проблеми: люди знаходять застосування своєї трудової потреби й паралельно йде наповнювання ринку додатково виробленими товарами. З другого боку, не зважаючи на більш низьку оплату праці порівняно з приватним сектором, людей приваблює робота в кооперативах у зв'язку з демократичними принципами управління, можливість розв'язувати ряд соціальних

проблем, а основне - це надання роботи. Сучасний етап розвитку кооперативного руху характеризується ще й можливістю вирішувати екологічні проблеми. Ці пріоритетні напрями розвитку сучасного кооперативного руху Заходу дисертанткою аргументовані на основі розгляду джерел западної економічної думки.

Разом з тим, підкреслюється в дисертації, перед кооперативним рухом Заходу стоїть багато невирішених проблем. Особливо гострим залишаються проблеми фінансування кооперативної діяльності, оплати праці, підготовки управлінських кадрів. Могутній вплив на функціонування кооперативів справляють зміни ринкової кон'юнктури, які ведуть до того, що держава підтримує їх діяльність. Саме фінансова і організаційна підтримка держави, а також місцевих органів влади дає змогу кооперативному рухові країн розвинутого Заходу витримати зростаючу конкуренцію з боку приватного сектора. Пошук шляхів розв'язання назрілих проблем засвідчує, на думку дисертантки, стабільність кооперативного сектора в економіці розвинутих країн Заходу, його мобільність і зрослі можливості.

Водночас, акцентує автор дисертаційного дослідження, відродження кооперації у нас в країні викликало численні дискусії і судження. В якому б разі ми не зустрічались зараз із кооперативами, відразу ж виявляються як позитивні, так і негативні риси цього питання. Так, перші підсумки роботи кооперативного сектора показали, що, не дивлячись на значні труднощі в організації діяльності, продуктивність праці в ньому, як правило, є вищою, ніж на державних підприємствах, а непродуктивні витрати і втрати - менші. Причиною, як вважає дисертантка, є більш обмежений ступінь усуспільнення кооперативного майна. Адже прибутки кооператива безпосередньо відбиваються на добробуті всіх членів, оскільки також і непродуктивні витрати уцеляють їх матеріальні й духовні інтереси. Тому за своєї економічної природи кооператив змушений працювати прибутково, тобто бути зацікавленим у швидкій реалізації виробляваної продукції, слідкувати за змінами кон'юнктури ринку. В реферованій роботі проводиться думка про те, що на сучасному етапі роль кооперативної діяльності полягає, можливо, не тільки в тих порівняно скромних поки що обсягах товарів і послуг, які вона дає, скільки в тому, що розкриваються шляхи і складнощі роздержавлення економіки, відновлення становища трудящих як справж-

ніх господарів виробництва, пробудження їх ділової активності, заінтересованості, підприємливості. Кооперація формує потребу і необхідність докорінного оновлення усієї системи економічних відносин суспільства.

Одночасно, слід зазначити, що основна ціль Закона про кооперацію - забезпечення споживчого ринку товарами народного споживання - залишилась нереалізованою. Існуючі економічні та правові умови не дозволяють це зробити. На початку своєї діяльності, при відсутності ринкових відносин, жорсткій системі матеріально-технічного постачання кооперативи не мали змоги нормально функціонувати, придбати необхідне устаткування, сировину, матеріали, орендувати чи купити приміщення. Крім того, відсутньою була й чітка система реалізації кооперативної продукції. Кооперативи змушені були звертатись за допомогою до державної торговельної мережі за досить великий процент від реалізації. Це ж стосується нашої республіки, то до 1991 року на Україні діяла Постанова Ради Міністрів СРСР від 29 грудня 1988 року, якою були закріплені основні види діяльності, котрими можуть займатися кооперативи, а також і ті, які мають право на існування лише на основі договорів з державними організаціями. Внаслідок дії згаданої постанови багато кооперативів припинили існування. В результаті, формулює висновок дисертантка, частина кооперативів, що залишилась, розійшлась по двох напрямків. Більша їх частина стала діяти спільно з державними підприємствами в їх складі чи при них, користуючись їх системою матеріально-технічного постачання, виробничими приміщеннями й устаткуванням. Цьому сприяла зокрема та обставина, що ті види діяльності, якими можна займатись при заключенні договорів з держпідприємствами, якраз зачіпали самі дохідні сфери. Державним підприємствам, як показав досвід, таке співіснування також вигідне із-за можливості одержання додаткової продукції, що входить до плану, без понаднормативних затрат, а також реалізації продукції, виробленої на своїх потужностях за підвищеними цінами. Таке становище до недавнього часу влаштувало обидві сторони. Неабияке значення мала й та обставина, що керівники та інші працівники державних підприємств були членами даних кооперативів і мали досить реальну можливість за рахунок

тивів у акціонерні товариства.

Однак, слід відмітити, що при всіх своїх недоліках, кооперативний рух набирає силу. Нинішній етап характеризується несприятливою зміною структури діяльності кооперативів. Так, наприклад, скорочується кількість кооперативів по виробництву товарів народного споживання і послуг і водночас збільшується число будівельних кооперативів, кооперативів по розробленню програмних засобів забезпечення, наданню інформаційних послуг, з'явилась і широка мережа посередницьких кооперативів. Це негативне явище, оскільки головна функція кооперації на сучасному етапі полягає у наповненні споживчого ринку, а саме ця функція виявилась недієздатною. Автором дисертаційної роботи пропонується ряд мір для врегулювання цього становища: фінансова і матеріальна допомога держави, зміна податкової політики, вдосконалення законодавчих норм, створення мережі кредитних кооперативів і кооперативних банків.

У дисертації акцентується увага на тому, що тепер кооперативи мало зацікавлені в появі конкурентів. Цьому сприяють органи місцевого керівництва, котрі не утруднюють себе наданням допомоги новим кооперативам. Існуючі кооперативи стають монополістами, що часто негативно відбивається на якості кооперативних товарів і послуг, сприяє підвищенню цін. Все це нерідко призводить до негативного відношення до кооперативів з боку населення. Крім того, розвиток кооперативного руху висвітив і загострив проблему соціальної справедливості, труднощів економічного управління суспільством, показав слабу теоретичну підготовку суспільства в питаннях "кооперативного бізнесу", що значною мірою веде до перекосів у кооперативній політиці.

Автор реферованого дослідження намагається дати об'єктивну оцінку п'ятирічному розвитку кооперації після прийняття Закону про кооперацію і окреслити деякі перспективи подальшого розвитку. За умов ринкових структур можливе послаблення перешкод перших років розвитку, а згодом відійдуть взагалі такі труднощі, як матеріально-технічне постачання, придбання приміщень, реалізація продукції. Викладене дає підставу прогнозувати зменшення загального числа виробничих кооперативів, діючих при або ж у складі державних підприємств. Це - позитивне явище.

В той же час в дисертації відмічається, що за ринковими

відносинами може зростати безробіття. Кооперація ж з її принципами самоуправління, рівноправності, можливості особистої трудової участі буде приваблювати людей, які втратили роботу, до себе. Держава у виграві від такого "притягання". Ринок, на думку пошукувача, має стати регулятором, за якого "паразитуючі" кооперативи швидко зчезнуть. Замість них з'явиться мережа кооперативів, що виробляють реальні товари і послуги. Кооперативи, як мобільні господарські підприємства, будуть прагнути заловнити ті вільні "економічні ніші", які виявляться не вигідними державному й приватному бізнесу. Для залучення працівників кооперація буде займатися питаннями соціального захисту своїх членів. Як і в усьому цивілізованому світі, кооперативи можуть згодом зосередитись і на питаннях організації відпочинку й дозвілля, туризму, виховання школярів, організації дитячих садочків і т.ін.

Особливо велика робота, яка вважає автор дисертаційного дослідження, має бути виконана в справі організації сільськогосподарських кооперативів. Аграрна сфера в цілому нині знаходиться у стадії занепаду, коли існує не мало економічно слабких колгоспів і водночас з'являються нові структури, зокрема такі як арендні підприємства, фермерські господарства. З розвитком фермерства в Україні, як і в інших регіонах СНД, назріває необхідність появи постачально-заготівельних кооперативів і кооперативних переробних підприємств. Фактично потрібно знову створити мережу безпосереднього обслуговування сільськогосподарського виробництва. Це зможе допомогти розв'язати в повному обсязі продовольчу проблему.

Завершуючи, підкреслимо, що сучасний етап людської історії переходить від епохи протиборства, воєн, класових антагонізмів до епохи всебічного співробітництва народів і цьому зв'язку кооперативне виробництво уособлює в собі цінність для сьогодення і майбутнього цивілізації. Це реальна політична, економічна і соціальна сила, адатна вплинути на процеси, що відбуваються у світі. Тому значення кооперації не варто як перебільшувати, так і недооцінювати. За кооперативним рухом – майбутнє і це слід враховувати при виробленні справи оновлення й подальшого розвитку цивілізованого суспільства.

Основні положення дисертаційної роботи і результати дослідження відображені в наступних авторських публікаціях:

1. Нарис історії розвитку кооперації. // Питання політичної економії. - Республ. Міжвід. наук. зб. - Вип. 212. - Київ: Либідь, 1991. - 0,5 друк.арк.
2. Кооперация: итоги и противоречия развития. // Развитие производственных отношений и становление новых хозяйственных форм. - Тезисы респ. наук.-прак. конф. - Киев, 1991. - 0,1 п.л.
3. Индивидуальное собеседование - форма активизации самостоятельной работы студентов. // Новые подходы к организации самостоятельной работы студентов по общественным наукам. - Тезисы науч.-прак. конф. - Киев, 1991. - 0,1 п.л.
4. Світоглядне значення вивчення питань історії кооперативної думки в процесі вивчення курсу політичної економії. // Індивідуалізація навчання студентів соціально-політичним наукам в умовах демократизації вищої школи. - Тези наук.-практ. конф. - Херсон, 1991. - 0,1 друк.арк.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

469545

AB 26.372